

Άρθρο 16 ή 666

Του ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥΝΤΑ*

Η μέχρι σήμερα συζήτηση που αφορά το περίφημο άρθρο 16 του Συντάγματος, με τη δαιμονοποίηση των αντίπαλων απόψεων και με τη διατύπωση ψευδεπίγραφων διλημμάτων, κάθε άλλο παρά διευκολύνει την αντιμετώπιση της συνεχούς υποβάθμισης του ελληνικού κρατικού πανεπιστημίου.

Πρώτα απ' όλα, το πραγματικό ερώτημα δεν είναι εάν θέλουμε ή δεν θέλουμε δωρεάν ανώτατη παιδεία. Ασφαλώς και θέλουμε, όπως θέλουμε δωρεάν υγεία, δωρεάν συγκοινωνίες και πολλά άλλα. Δυστυχώς όμως δεν την έχουμε, παρά την ισχύ του άρθρου 16. Για να εισέλθεις σε ΑΕΙ ή ΤΕΙ πρέπει να ξοδευτεί σημαντικό μέρος της οικογενειακής περιουσίας σε φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα, ενώ σημαντικά επιπλέον ποσά θα χρειαστούν για τη διαβίωση ή επιβίωση στη διάρκεια των σπουδών, μια που δεν παρέχονται ουσιαστικές υποτροφίες για όσους τις έχουν πράγματι ανάγκη. Ούτε μπορεί να θεωρηθεί δωρεάν η σημερινή ανώτατη παιδεία, όταν βρίθουν τα μη κρατικά κέντρα σπουδών που, λόγω ακριβώς της ύπαρξης του άρθρου 16, λειτουργούν στην γκρίζα ζώνη της ημιπαρανομίας, χωρίς έλεγχο, χωρίς κριτήρια, πουλώντας συχνά φύκια για μεταξωτές κορδέλες, ούτε βέβαια όταν καταξοδεύονται πολλές ελληνικές οικογένειες για να σπουδάσουν τα παιδιά τους στο εξωτερικό.

Πάνω απ' όλα όμως, η κρατική ανώτατη παιδεία αποτελεί το μεγαλύτερο μηχανισμό παραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων στη χώρα μας, γιατί παράγει πτυχιούχους που σαφώς υπολείπονται, από πλευράς προσόντων -και άρα προσβάσεων- στην αγορά εργασίας και προοπτικών επαγγελματικής και κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης, όσων έχουν την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσουν σε καλά πανεπιστήμια του εξωτερικού ή να πληρώσουν για μεταπτυχιακές σπουδές.

Θα μου πείτε, για όλα αυτά φταίει το άρθρο 16; Όχι, βέβαια. Φταίει ασφαλώς η υποχρηματοδότηση της παιδείας και το υπάρχον θεσμικό καθεστώς, ο περίφημος νόμος-πλαίσιο. Όμως το άρθρο 16 μπορεί να μην προκάλεσε αλλά ούτε μας προστάτεψε απ' όλα τα παραπάνω. Το κρίσιμο ερώτημα, λοιπόν, δεν είναι εάν θέλουμε δωρεάν ή ιδιωτική ανώτατη παιδεία, αλλά εάν με την αναθεώρηση του άρθρου 16 θα βελτιωθεί ή θα χειροτερέψει η σημερινή θλιβερή πραγματικότητα.

Στο κρίσιμο αυτό ερώτημα, η απάντηση δεν είναι ούτε απλή ούτε αυτονόητη. Η άρση της απαγόρευσης των μη κρατικών πανεπιστημίων μπορεί όντως να ανοίξει περαιτέρω τους ασκούς κερδοσκοπικών συμφερόντων. Αλλά και εδώ το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι εάν κινδυνεύουμε από τον «βαλκανικό καπιταλισμό», που σωστά επισήμανε ο Λ. Παπαγιαννάκης από την ίδια αυτή στήλη, αλλά εάν θέλουμε να βγούμε από το τέλμα του «βαλκανικού σοσιαλισμού».

Απαντώντας λοιπόν στο κρίσιμο ερώτημα, η ίδρυση μη κρατικών μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων θα μπορούσε κατά τη γνώμη μου να έχει ορισμένες θετικές επιπτώσεις. Με τη δημιουργία περισσότερων πανεπιστημίων θα μπορέσουν πολλοί Έλληνες φοιτητές να σπουδάσουν φτηνότερα, και πιθανόν καλύτερα, απ' ό,τι στο εξωτερικό. Το γεγονός αυτό θα μειώσει τις σημερινές κοινωνικές ανισότητες, δίνοντας την ευκαιρία για σπουδές σε όσους δεν μπορούν να τις ακριβοπληρώσουν στα ξένα πανεπιστήμια ή στα ελληνικά τους παραρτήματα. Πολύ περισσότερο μάλιστα, εάν προβλεφθεί η θέσπιση ουσιαστικών υποτροφιών τόσο στα κρατικά όσο και στα μη κρατικά ΑΕΙ και εφόσον υπάρξει ένα λογικό πλαφόν διδάκτρων στα τελευταία. Εάν δε, με τα νέα πανεπιστήμια μπορέσει να απορροφηθεί όλη σχεδόν η ζήτηση για ανώτατες σπουδές, θα μπορέσει επιτέλους να απαλλαγεί η δευτεροβάθμια εκπαίδευση από τον εξουθενωτικό και δαπανηρό βραχνά του ισχύοντος συστήματος εισαγωγικών εξετάσεων.

Επιπλέον, ο ανταγωνισμός μεταξύ κρατικών και μη κρατικών ΑΕΙ θα ανεβάσει το σημερινό χαμηλό πήχυ της κρατικής ανωτάτης παιδείας, αναβαθμίζοντας τα κρατικά πτυχία και επιταχύνοντας τις αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές για λόγους πλέον επιβίωσης. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο που η υπεράσπιση του άρθρου 16 έχει μετατραπεί σε οχυρό κατά κάθε μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Με άλλα λόγια, περισσότεροι Έλληνες και (γιατί όχι) και ξένοι θα μπορούν να σπουδάζουν στην Ελλάδα, ξοδεύοντας λιγότερα χρήματα απ' ό,τι σήμερα και λαμβάνοντας καλύτερη εκπαίδευση και πιο χρήσιμα πτυχία.

Όλα αυτά βέβαια, υπό την προϋπόθεση ότι η τροποποίηση του άρθρου 16 θα συνοδευτεί απ' όλες εκείνες τις αναγκαίες νομοθετικές ρυθμίσεις και πολιτικές που θα εξασφαλίζουν τον δημόσιο έλεγχο και την ποιότητα των νέων ΑΕΙ και τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των κρατικών ΑΕΙ, όπως σωστά επισημαίνει το ΠΑΣΟΚ και ιδιαίτερα ο Γιώργος Παπανδρέου.

*Αν. καθηγητής Κοινωνικής Ιατρικής